

GENERALNY DYREKTOR OCHRONY ŚRODOWISKA

Piotr Otawski

Warszawa, 31 października 2024 r.

DOOŚ-WST.411.7.2024.MZ/TW

Pan

Marcin Troć

Dyrektor Regionalnego Zarządu

Gospodarki Wodnej w Lublinie

W odpowiedzi na pismo z 13 września 2024 r., znak: L.RPU.530.4.2024.MT, w sprawie uzgodnienia zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko (dalej: prognoza) dla projektu Planu utrzymania wód w regionie wodnym Bugu – obszar działania PGW Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie (dalej: PUW), działając na podstawie art. 53 ust. 1 oraz art. 57 ust. 4 ustawy z dnia 3 października 2008 r. *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2024 r., poz.1112, dalej: ustawa ooś), przedstawiam następujące stanowisko.

Projektowany PUW zawiera zestawienie planowanych działań utrzymaniowych wraz z identyfikacją odcinków wód, na których występują zagrożenia dla swobodnego przepływu wód oraz spływu lodów, a także wykaz budowli regulacyjnych i urządzeń wodnych o istotnym znaczeniu dla zarządzania wodami. Dokument zawiera również uzasadnienie konieczności realizacji poszczególnych działań oraz uwarunkowania ich realizacji. Zgodnie z przedstawionymi informacjami, działania utrzymaniowe ujęte w PUW muszą uwzględniać konieczność osiągnięcia celów środowiskowych.

Załączona do wniosku o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości prognozy dokumentacja składa się z czterech tabel, które zgodnie z pismem przewodnim zawierają wszystkie wymagane treści, jakie wpłynęły na potrzebę przyjęcia nowego PUW na obszarze działania PGW WP RZGW w Lublinie. Do tabel dołączono dokument pn. „Opracowanie projektu Planu utrzymania wód w regionie wodnym Bugu – obszar działania PGW Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie – założenia” (dalej: opracowanie metodyczne), nie stanowiący, zgodnie z przedstawionym wyjaśnieniem,

elementu PUW, ale materiał przybliżający kontekst jego opracowania. Ponieważ wszystkie tabele w tytule mają słowo „załącznik”, nie jest jasne, czy planowane jest sporządzenie dokumentu, stanowiącego część PUW, do którego będą one załącznikami, czy też docelowy PUW będzie składał się wyłącznie z zestawień tabelarycznych. Niezależnie od zawartości i sposobu prezentacji ostatecznej wersji PUW istotne jest, aby sformułowane niżej wskazania zostały nie tylko uwzględnione przy sporządzaniu prognozy, ale by został zagwarantowany ich realny wpływ na treść PUW oraz realizację jego ustaleń.

Przygotowana w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (dalej: SOOŚ) prognoza powinna w pełnym zakresie odpowiadać wymaganiom wynikającym z art. 51 ust. 2 ustawy ooś przy zachowaniu warunków, o których mowa w art. 52 ust. 1 i 2 tej ustawy. Przy omawianiu poszczególnych zagadnień zalecane jest, o ile to możliwe, zachowanie kolejności z art. 51 ust. 2 ustawy ooś. Prognoza powinna odnosić się do pełnej wersji projektowanego dokumentu i obejmować wszystkie planowane działania mogące oddziaływać na środowisko, niezależnie od prawdopodobieństwa ich realizacji. W myśl art. 52 ust. 1 ustawy ooś analiza zawarta w prognozie powinna zostać dostosowana stopniem szczegółowości do stopnia szczegółowości zapisów projektowanego dokumentu, przy czym powinna ona pozwalać na ocenę wpływu zaplanowanych prac przede wszystkim na cele ochrony form ochrony przyrody, w tym na cele ochrony obszarów Natura 2000, na cele środowiskowe obszarów przeznaczonych do ochrony siedlisk lub gatunków, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie (art. 317 ust. 4 pkt 4 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. *Prawo wodne*, Dz.U. z 2024 r. poz. 1087 ze zm., dalej: ustawa pw) oraz na cele środowiskowe Jednolitych Części Wód (dalej: JCW).

W prognozie należy uwzględnić wszystkie elementy środowiska oraz jego wydzielone obszary chronione, które mogą być narażone na negatywne oddziaływanie, nie tylko te, które znajdują się na obszarze realizacji danego działania. Prognoza powinna z podobną uwagą traktować zarówno sytuacje bezpośredniego zagrożenia dla gatunków i siedlisk przyrodniczych, jak również oddziaływania pośrednie i wtórne. Należy w sposób uzasadniony i racjonalny przedstawić rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań, w tym na formy ochrony przyrody. Należy zwrócić szczególną uwagę na kompleksowość analiz, które powinny obejmować wszystkie istotne uwarunkowania oraz zachodzące pomiędzy nimi relacje, zwłaszcza w kontekście potencjalnych kumulacji oddziaływań. Zgodnie z treścią art. 51 ust. 2 pkt 3 ustawy ooś, prognoza powinna także w sposób uzasadniony i racjonalny przedstawić rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu.

Ze względu na sześcioletnią perspektywę obowiązywania zapisów PUW, prognoza powinna zawierać informacje dotyczące wpływu ustaleń PUW na zobowiązania wynikające z rozporządzenia (UE) 2024/1991 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 czerwca 2024 r. *w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych i zmiany rozporządzenia (UE) 2022/869* (Dz. U. UE. L. z 2024 r. poz. 1991). Zgodnie z jego zapisami zakłada się przywrócenie gleb organicznych wykorzystywanych w rolnictwie będących osuszonymi torfowiskami – co najmniej 30% obszarów do 2030 r., z czego co najmniej 1/4 ma być ponownie nawodniona. Wynika to także ze zobowiązań dotyczących zachowania obszarów wodno-błotnych zgodnie z zapisami *Konwencji o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego* tj. Konwencji Ramsarskiej (Dz. U.

z 1978 r. Nr 7, poz. 24 ze zm.). Aspekty te są bardzo istotne z uwagi na zapisy art. 231 pkt 1 i 4 ustawy pw, zgodnie z którymi właściciel śródlądowych wód powierzchniowych nie tylko zapewnia osiągnięcia celów środowiskowych dla JCW, ale współuczestniczy w odbudowywaniu ekosystemów zdegradowanych przez niewłaściwą eksploatację zasobów wodnych. Prognoza powinna również zawierać dane pozwalające zidentyfikować siedliska i gatunki, których istotna część ogólnopolskich zasobów związana jest z terenami regionu wodnego Bugu, regionalnie istotne siedliska i gatunki, w największym stopniu poddane negatywnemu oddziaływaniu zaplanowanych prac. Ze względu na położenie na terenach istotnych dla części ogólnopolskich populacji gatunków, prognoza winna uwzględnić zapisy zawarte w przyjętych *Krajowych programach ochrony gatunków* – dla kulika wielkiego, dubelta, orlika krzykliwego, orlika grubodziobego, błotniaka łąkowego. Ponadto, ze względu na lokalizację w obrębie terenów objętych PUW obiektu światowego dziedzictwa UNESCO Puszcza Białowieska, w ramach prognozy konieczne jest ustalenie wpływu zaplanowanych prac na wartości tego obszaru, a także na ustalenia zawarte w projekcie Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest (np. rekomendacje dla ochrony zasobów wodnych).

Aby prognoza odpowiadała ww. potrzebom, powinna zawierać:

- 1) wykaz odcinków śródlądowych wód powierzchniowych i odcinków poszczególnych cieków, w obrębie których występują zagrożenia dla swobodnego przepływu wód oraz spływu lodów, wraz z identyfikacją tych zagrożeń. Należy przy tym w sposób szczegółowy wyjaśnić co rozumie się pod pojęciem „swobodnego przepływu wody” i wskazać, w jakich sytuacjach uznawano, że przepływ ten jest zagrożony,
- 2) mapy (również w formacie .shp) terenów regionu wodnego Bugu, zagrożonych suszą i ocenę wpływu ustaleń PUW na skutki suszy (w tym również dotyczące występowania niekorzystnych zjawisk w samych ciekach, np. wystąpienia przepływów poniżej nienaruszalnych, jak również obniżający się poziom wód Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego),
- 3) mapy (również w formacie .shp) terenów, w obrębie których zwyczajowo występowały w przeszłości powodzie (nie lokalne podtopienia), lokalizacji terenów zabudowanych, lub obiektów infrastruktury, zagrożonych powodzią w przypadku braku wykonania prac utrzymaniowych; w oparciu o ww. dane należy wyjaśnić, w jakim zakresie zaplanowane działania z zakresu utrzymania wód zmniejszą ryzyko wystąpienia powodzi,
- 4) wyjaśnienia w zakresie ustalenia wpływu utrzymywania „swobodnego przepływu wody”, a także zwiększenia dynamiki i wielkości przepływu w wyniku prac utrzymaniowych na zdarzenia powodziowe, w szczególności mając na względzie specyficzne uwarunkowania, wynikające z położenia w regionie wodnym Bugu (głównie rolnicze użytkowanie zlewni), a także na występowanie suszy,
- 5) ocenę skutków całego zakresu zaplanowanych działań z zakresu art. 227 ust. 3 ustawy pw (w szczególności udrażniania śródlądowych wód powierzchniowych przez usuwanie namulów i rumoszu), a nie tylko tych, które nie kwalifikują się do oceny wodnoprawnej,
- 6) analizy (np. za pomocą modelowania) wpływu działań utrzymaniowych i braku ich wykonania na terenach przyrodniczo cennych oraz na terenach powyżej terenów zurbanizowanych (skutkujących spowolnieniem przepływu), oddzielnie na zjawiska powodziowe i oddzielnie na podtopienia, przy uwzględnieniu minimum następujących zmiennych: typu JCW, wielkości przepływu, spadku rzeki, rozmieszczenia i wielkości

terenów zalewowych poniżej i powyżej obszarów zurbanizowanych, rozmieszczenia terenów zurbanizowanych,

- 7) zestawienia działań utrzymaniowych dla każdej z obszarowych form ochrony przyrody, w granicach której takie działanie jest planowane, z wyszczególnieniem % udziału długości cieków objętych działaniem znajdujących się w granicach form ochrony przyrody, a także z wyszczególnieniem % udziału powierzchni, w obrębie których w wyniku realizacji prac będą kształtowane stosunki wodne,
- 8) mapy w formacie .shp, z wyodrębnieniem odcinków części cieków objętych planowanymi poszczególnymi działaniami utrzymaniowymi, które znajdują się w granicach form ochrony przyrody i ich otulin, z zaznaczonym kilometrażem oraz nazwą poszczególnych cieków, z wyodrębnieniem części cieków, akwenów, a także powierzchni, w obrębie których działania będą wpływać na stosunki wodne w granicach form ochrony przyrody,
- 9) wykaz form ochrony przyrody, w odniesieniu do których zaplanowane działania w obrębie tych obszarów lub ich otuliny są niezgodne z celami ochrony, ustaleniami w zakresie czynnej ochrony ekosystemów, bądź są wymienione jako zagrożenia dla celów ochrony, w aktach dotyczących poszczególnych form ochrony przyrody; w odniesieniu do obszarów Natura 2000 wykaz obszarów powinien wyodrębniać następujące informacje:
 - przedmioty ochrony, dla których wskazano w planach zadań ochronnych lub planach ochrony zmianę stosunków wodnych, osuszanie, bądź wykonywanie prac utrzymaniowych,
 - czy zaplanowane działania są sprzeczne z działaniami ochronnymi, zawartymi w planach zadań ochronnych (dalej: pzo),
 - czy zaplanowane działania będą wpływać na cele działań ochronnych w pzo,
 - czy zaplanowane działania będą wpływać na cele ochrony wymienione w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o *ochronie przyrody* (Dz.U. z 2024 poz. 1478, dalej: ustawa o ochronie przyrody); jeżeli tak, należy rozważyć przesłanki z art. 34 tej ustawy, w szczególności przesłankę braku alternatyw,
- 10) mapy przedstawiające obszary przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków, o których mowa w przepisach ustawy o ochronie przyrody, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie, a także obszary od wód zależne, ustanowione po zakończeniu prac nad IIaPGW, o których mowa na str. 47 opracowania metodycznego; na mapie należy wyodrębnić części tych obszarów, które znajdują się pod wpływem oddziaływania prac utrzymaniowych (wraz z opisem metodyki wyznaczenia tych powierzchni); należy dokonać oceny oddziaływania zaplanowanych prac na cele środowiskowe tych obszarów, zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy pw i odpowiednio zaplanować działania minimalizujące lub kompensujące,
- 11) wykaz JCW (również w formacie .shp), dla których zgodnie z danymi IIaPGW cel środowiskowy JCW zakłada zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny, wraz z wyjaśnieniem czy i dlaczego w ich obrębie będą prowadzone działania utrzymaniowe (w szczególności konserwacja lub remont przegród poprzecznych, usuwanie tam bobrowych) oraz oceną wpływu wykonania tych działań na ww. cel środowiskowy,
- 12) analizy osiągnięcia celów środowiskowych dla poszczególnych JCW z uwzględnieniem wyników monitoringów prowadzonych przez WIOŚ,
- 13) w nawiązaniu do informacji na str. 37 i 38 opracowania metodycznego, dla poszczególnych JCW – wykaz stanowiących własność właściciela wody ubezpieczeń

- w obrębie urządzeń wodnych oraz budowli regulacyjnych, które nie będą konserwowane i remontowane,
- 14) wykaz JCW i odcinków cieków (również w formacie .shp) przeznaczonych do renaturyzacji, w obrębie których cele renaturyzacji będą osiągane oddzielnie: za pomocą wykonania określonych działań renaturyzacyjnych; za pomocą środków polegających na zaniechaniu działań utrzymaniowych (wówczas renaturyzacja zachodzi w wyniku spontanicznych procesów); za pomocą modyfikacji sposobu wykonania określonych działań utrzymaniowych wraz ze wskazaniem tych sposobów,
 - 15) spis odcinków cieków w obrębie poszczególnych JCW charakteryzujących się brakiem wykonywania prac z zakresu kształtowania poprzecznego, podłużnego koryt i naturalnym przebiegiem, wraz ze wskazaniem, w obrębie których z nich niezbędne będzie wykonanie prac utrzymaniowych,
 - 16) wykaz (również w formacie .shp) odcinków cieków stanowiących siedlisko przyrodnicze 3260 nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitans* – również znajdujące się poza formami ochrony przyrody, objętych zakazem wykonywania prac utrzymaniowych (por. str. 45 opracowania metodycznego),
 - 17) wykaz siedlisk przyrodniczych (w tym m. in. siedlisk łęgowych, starorzeczy, ziołorośli nadrzecznych) oraz gatunków roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową (oraz ich siedlisk) narażonych na negatywne oddziaływanie wskutek zaplanowanych prac, a także tych których istotna część populacji lub zasobów ogólnopolskich związana jest z terenami regionu wodnego Bugu, ze wskazaniem % powierzchni (siedliska) albo % części populacji (gatunki) w regionie, na który przewiduje się negatywny wpływ zaplanowanych prac (w analizach należy uwzględnić m. in. dane przyjętych Krajowych programów ochrony gatunków); do wykazu należy włączyć również tereny objęte dopłatami rolno-środowiskowo-klimatycznymi w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich* i *Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej* dla pakietów: *Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000*, a także: *Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków poza obszarami Natura 2000*; w odniesieniu do każdego z nich należy wskazać odpowiednie działania minimalizujące, z przypisaniem do konkretnej JCW; w miarę możliwości należy przedstawić dane w formacie .shp,
 - 18) w odniesieniu do działania z art. 227 ust. 3 pkt 5 ustawy pw, przedstawienie analizy wpływu tych działań na gatunki związane z tzw. wyrwami w brzegach rzek, w szczególności gatunkami takimi jak zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, żółna *Merops apiaster* oraz gatunkami owadów,
 - 19) mapy (w formacie .shp) z wyodrębnionymi terenami lokalnie występujących podtopień; należy dokonać analizy pokrycia terenu w obrębie tych podtopień tj. wyszczególnić tereny zabudowane, tereny cenne przyrodniczo, tereny użytków zielonych, upraw rolnych; należy przedstawić tereny, w obrębie których nie jest wskazane wykonanie prac utrzymaniowych – w szczególności dotyczy to naturalnych terenów zalewowych znajdujących się powyżej terenów zurbanizowanych, terenów przydatnych z punktu widzenia małej retencji i przeciwdziałania skutkom suszy, a także obszarów w obrębie których konieczne jest utrzymywanie wysokiego poziomu wód gruntowych w wyniku zapisów rozporządzenia w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych, a także zapisów Konwencji Ramsarskiej,
 - 20) mapy (również w formacie .shp) przedstawiające rozmieszczenie gleb pochodzenia organogenicznego (w tym również zdegradowanych torfowisk niskich); należy ocenić wpływ zaplanowanych prac na możliwości regeneracji lub ograniczenia degeneracji

tych gleb, uwalniania i redukcji CO₂ w nich zawartego w obecnych warunkach klimatycznych (mając na względzie również ukształtowanie terenu w ich obrębie, najczęściej zmienione w wyniku dekompozycji torfu na skutek melioracji), a także przedstawić adekwatne działania minimalizujące; należy ocenić wpływ działań na możliwości osiągnięcia celów ustanowionych w rozporządzeniu o odbudowie zasobów przyrodniczych,

- 21) mapy (również w formacie .shp) przedstawiające rozmieszczenie obszarów wodno – błotnych, w rozumieniu art. 1 ust. 1 Konwencji Ramsarskiej (z wyszczególnieniem ich rodzajów), a także przedstawiające części powierzchni tych obszarów, które będą podlegać oddziaływaniu zaplanowanych prac na ich funkcje, w tym: hamowanie odpływu wód podziemnych do rzek, retencjonowanie wód podziemnych i powierzchniowych, oczyszczanie wód; akumulację organicznego węgla i azotu, podtrzymywanie i wzbogacanie różnorodności form życia na lądzie, w wodach słodkich; należy dokonać oceny oddziaływania założeń PUW na te funkcje, a także na ustalenia projektu *Strategii na rzecz ochrony obszarów wodno – błotnych w Polsce na lata 2024-2034* i zaplanować odpowiednie działania minimalizujące lub kompensujące,
- 22) ocenę wpływu ustaleń PUW na zobowiązania wynikające z ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o *gatunkach obcych* (Dz. U. z 2023 r. poz. 1589), a także na możliwości rozprzestrzeniania się gatunków obcych w rozumieniu art. 2 pkt 5 tej ustawy (nie tylko IGO),
- 23) ocenę wpływu ustaleń PUW na parametry fizykochemiczne i biologiczne JCW związane z zanieczyszczeniami substancjami biogennymi (w szczególności dotyczy to usuwania roślinności wiążącej substancje biogenne w formy niedostępne), odpowiednio ustalenie działań minimalizujących i kompensujących,
- 24) w odniesieniu do zaplanowanych działań minimalizujących należy ocenić ich skuteczność oraz:
 - przedstawić wykaz odcinków cieków w JCW, wobec których obowiązuje wyłączenie przestrzenne z wykonywania poszczególnych działań,
 - przedstawić wykaz zadrzewień, które stwarzają rzeczywiste zagrożenie powodziowe, zagrożenie dla bezpieczeństwa żeglugi, zagrożenie uszkodzenia urządzeń wodnych (budowli regulacyjnych) lub zagrażają funkcjonowaniu tych urządzeń,
 - wyjaśnić jak należy rozumieć ograniczenie do minimum usuwania powalonych drzew i innych przeszkód naturalnych, aby skala i charakter działań były weryfikowalne,
- 25) w przypadku usuwania skutków powodzi należy wyjaśnić jakie działania należy przez to rozumieć – przedstawić sposób realizacji działania, z uwzględnieniem osiągnięcia celów środowiskowych JCW i konsekwencji przywrócenia stanu poprzedniego na ryzyko powodziowe; w tym zakresie wskazane byłoby przeanalizowanie możliwości zmniejszenia ryzyka powodziowego w przyszłości, już na etapie usuwania szkód powodziowych, ukierunkowanych na wykorzystanie naturalnych zdolności retencyjnych dolin rzecznych,
- 26) przedstawienie, zgodnie z art. 51 ust. 2 pkt 3 lit b ustawy ooś, rozwiązań alternatywnych do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazanie napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy,
- 27) opis wpływu planowanych prac na wartości Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO Puszcza Białowieska, z uwzględnieniem zapisów projektu Planu

zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest – w szczególności rekomendacje dla ochrony zasobów wodnych,
28) rozwiązania przyjęte w zakresie utrzymywania wód na terenach znajdujących się pod wpływem eksploatacji węgla kamiennego.

W opinii GDOŚ, efektem prognozy sporządzonej dla PUW powinny być przede wszystkim rekomendacje, na których JCW lub ich odcinkach dopuszczalne jest zastosowanie działań utrzymaniowych zaplanowanych w PUW, na których odcinkach nie jest ono dopuszczalne oraz, na których jest dopuszczalne tylko w pewnym, określonym, zakresie.

W art. 227 ust. 2 ustawy pw wymieniono cele utrzymywania wód, natomiast w art. 227 ust. 1 i 226 ust. 1 tej ustawy określono na czym polega utrzymywanie wód. Wśród celów utrzymania wymieniono zapewnienie: ochrony przed powodzią lub usuwania skutków powodzi; spływu lodu oraz przeciwdziałania powstawaniu niekorzystnych zjawisk lodowych; warunków umożliwiających korzystanie z wód, w tym utrzymywania zwierciadła wody na poziomie umożliwiającym funkcjonowanie urządzeń wodnych, obiektów mostowych, rurociągów, linii energetycznych, linii telekomunikacyjnych oraz innych urządzeń; warunków eksploatacyjnych śródlądowych dróg wodnych określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 395); działania urządzeń wodnych, w szczególności ich odpowiedniego stanu technicznego i funkcjonalnego. Wśród celów nie zostało wymienione przeciwdziałanie lokalnym podtopieniom użytków rolnych, natomiast z opracowania metodycznego wynika, że szereg działań zaplanowano w tym celu, wskazując jednocześnie, że wykonanie takich działań może skutkować zwiększeniem ryzyka powodziowego na niższych odcinkach cieków względem lokalizacji tych działań. Jak wynika z opracowania metodycznego (str. 39, 40, 42), planowane prace będą mieć wpływ przede wszystkim na strukturę stref nadbrzeżnych, ilość i dynamikę przepływu (w tym spowodują zwiększenie prędkości przepływu) wód w stanach wód powodziowych.

Wpływ wykonania prac utrzymaniowych, ukierunkowanych na zwiększenie prędkości przepływu wód powodziowych, na zdarzenia powodziowe został w opracowaniu metodycznym oceniony niejednoznacznie. Wskazano, że wpływ wykaszania roślin z dna oraz brzegów śródlądowych wód powierzchniowych na ochronę przeciwpowodziową jest niewielki i ograniczony jedynie do nieznacznych, lokalnych wezbrań wód w niewielkich ciekach, o szerokości do 5 lub maksymalnie 10 m (str. 22 opracowania metodycznego): *„W przypadku przepływów ponadkorytowych, znaczenie działania staje się nieistotne. Zastosowanie łączne wykaszania roślinności z dna oraz brzegów cieków może dać efekt w postaci maksymalnego obniżenia lustra wody o kilkadziesiąt centymetrów w sprzyjających warunkach, czyli przy przepływach niskich i średnich. Przyspieszenie przepływu w miejscu prowadzenia prac utrzymaniowych, prowadzące do ograniczenia ryzyka podtopień, może jednak prowadzić do wzrostu tego zagrożenia na terenach w niższym biegu cieku”*. Wpływ usuwania roślin pływających i korzeniących się w dnie śródlądowych wód powierzchniowych *„na ochronę przeciwpowodziową jest niewielki i ograniczony jedynie do nieznacznych, lokalnych wezbrań wód w niewielkich ciekach, przy większych wezbraniach wód skuteczność działania maleje”* (str. 23 opracowania metodycznego). *„Przyspieszenie przepływu w miejscu prowadzenia prac utrzymaniowych, prowadzące do ograniczenia ryzyka podtopień, może jednak prowadzić do wzrostu tego zagrożenia na terenach w niższym biegu cieku”*. *„Potrzeba prowadzenia przedmiotowych prac może zostać zredukowana przez zastosowanie zadrzewień przybrzeżnych zacieniających lustro wody oraz ograniczenie podaży substancji biogennych”*

(str. 23 i 24). Wpływ usuwania drzew i krzewów porastających dno oraz brzegi śródlądowych wód powierzchniowych „na ochronę przeciwpowodziową jest niewielki i ograniczony jedynie do nieznacznych, lokalnych wezbrań wód w niewielkich ciekach, przy większych wezbraniach wód skuteczność działania maleje”. W odniesieniu do usuwania i modyfikacji tam bobrowych wskazano (str. 38 opracowania metodycznego): „w strefie klimatu umiarkowanego tamy bobrowe istotnie zwiększają poziom retencji wód i zmniejszają prędkość przepływu. Wpływ na te dwa hydrologiczne parametry powoduje, że bobry wspierają przeciwdziałanie skutkom suszy i ograniczają ryzyko powodziowe”. Jednocześnie, na str. 54 opracowania metodycznego, wskazano, że „Zapewnienie odpowiedniego utrzymania dla odcinków śródlądowych wód powierzchniowych, gdzie istnieje zagrożenie dla swobodnego przepływu wód i lodów, jest działaniem profilaktycznym w celu ochrony przed powodzią i podtopieniami”. Przy czym nie jest jasne, co rozumie się pod pojęciem podtopień oraz czy „przeciwdziałanie podtopieniom” wpisuje się w cele działań utrzymaniowych, wymienionych w ustawie pw. Ponadto, działania ukierunkowane na zwiększenie przepływu wód w celu niedopuszczania do powstawania podtopień wydają się być przynajmniej w części sprzeczne z działaniami zaplanowanymi w *Programie przeciwdziałania niedoborowi wody na lata 2022-2030 z perspektywą do roku 2030* i *Planie przeciwdziałania skutkom suszy* i, jak wskazano, mogą również wpływać na zwiększenie ryzyka powodziowego. W związku z powyższym GDOŚ uznaje za konieczne wnikliwe omówienie w prognozie zagadnień wymienionych w pkt 1-4 oraz 6. Szczegółowej analizie należy poddać w prognozie koncepcję braku wykonania działań utrzymaniowych na odpowiednich odcinkach rzek, znajdujących się powyżej obszarów zurbanizowanych, w celu spowolnienia przepływu i rozwoju naturalnych terenów zalewowych celem ochrony przeciwpowodziowej terenów zabudowanych, znajdujących się poniżej. Należy bowiem wskazać, że każde zawężenie przekroju koryta rzeki na terenach zurbanizowanych będzie skutkować powstawaniem powodzi czy podtopień w obrębie tych terenów. Jednak powyżej takich terenów, dopuszczanie do powstawania okresowych podtopień powoduje zmniejszenie wielkości przepływu w obrębie terenów zurbanizowanych znajdujących się poniżej, w warunkach wysokich stanów wód. Wyjaśnienia również wymaga rozumienie pojęcia „swobodnego przepływu wody” (por. pkt 1 i 2). Zgodnie z art. 231 pkt 3 ustawy pw, wśród obowiązków właściciela śródlądowych wód powierzchniowych wymieniono zapewnienie swobodnego spływu wód - tylko powodziowych. Z kolei zgodnie z art. 327 ust 1 pkt 1 ustawy pw, PUW zawiera określenie odcinków wód, w obrębie których występują zagrożenia dla swobodnego przepływu wód. Nie jest jasne w jaki sposób zinterpretowano te przepisy na potrzeby PUW.

Jak podano na str. 12 opracowania metodycznego: „współczesne podejścia naukowe wskazują, że w niektórych sytuacjach skuteczność działań utrzymaniowych może być zwiększona poprzez wykorzystanie naturalnej dynamiki rzeki. Oznacza to, że odpowiednio zaplanowane prace utrzymaniowe mogą nie tylko reagować na istniejące wyzwania, ale również inicjować i wspierać naturalne procesy, które będą długotrwale utrzymywać właściwe parametry koryta rzecznej. W przeciwnym przypadku – nieodpowiednio zaplanowane i wykonane działania utrzymaniowe mogą potęgować procesy pogłębiające istniejące problemy w jego funkcjonowaniu, co z kolei może generować potrzebę przeprowadzenia kolejnych, kosztownych interwencji. Dlatego ważne jest, aby działania te były oparte na solidnej wiedzy specjalistycznej i przemyślane w kontekście długoterminowego oddziaływania na ekosystem”.

Następnie należy wskazać, że zgodnie z art. 227 ust. 1 ustawy pw, utrzymywanie publicznych śródlądowych wód powierzchniowych polega także na zachowaniu stanu dna lub brzegów oraz na remoncie lub konserwacji istniejących budowli regulacyjnych, co może sugerować, że przede wszystkim powinny one dotyczyć uregulowanych odcinków cieków w kształcie po przeprowadzeniu regulacji. Cieki nieuregulowane charakteryzują się sekwencją bystrzy – plos, występowaniem odsypów korytowych, wyrw w brzegach, obecnością rumoszu. W takim przypadku trudno byłoby utrzymywać ten stan za pomocą działań wymienionych w art. 227 ust. 3 ustawy pw. W przypadku ingerencji w cieki nieuregulowane zasadnym byłoby wyjaśnić, czy zaplanowane prace w ogóle można rozpatrywać w kategorii prac utrzymaniowych, czy raczej regulacyjnych (w szczególności dotyczy to tzw. odmulania), w stosunku do których wymagane jest uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Z ww. powodu uznano, że prognoza powinna zawierać spis odcinków cieków w obrębie poszczególnych JCW, charakteryzujących się brakiem wykonywania prac z zakresu kształtowania poprzecznego i podłużnego koryt oraz naturalnym przebiegiem, wraz ze wskazaniem, w obrębie których z nich niezbędne będzie wykonanie prac utrzymaniowych, wraz z uzasadnieniem, z jakiej potrzeby, celu, ono wynika, a które odcinki zasadne jest, mając na względzie konieczność osiągnięcia celów środowiskowych, wyłączyć z tych prac (pkt 15).

Prognoza powinna zawierać spis oraz zobrazowanie na mapach odcinków cieków, o których mowa na str. 47 opracowania metodycznego, tj. JCW, dla których IIaPGW przewiduje działania renaturyzacyjne, niezależnie od tego czy planowane są konkretne działania, czy wskazania do opracowania analiz sposobu prowadzenia działań restytucyjnych (pkt 14). Zasadnym jest także wzięcie w tym zakresie pod uwagę *Krajowego Programu Renaturyzacji Wód Powierzchniowych*. Prognoza powinna zawierać informacje, czy planuje się w ich obrębie działania utrzymaniowe, a jeżeli tak, to na jakich odcinkach, z jakich powodów, wraz z przedstawieniem konsekwencji wyłączenia tych odcinków z realizacji działań utrzymaniowych. Wykonywanie prac utrzymaniowych na takich ciekach powinno być dopuszczalne tylko w wyjątkowych sytuacjach, których przedstawienie powinno się znaleźć w prognozie. W odniesieniu do informacji na str. 48 opracowania metodycznego (dotyczących relacji pomiędzy zakresem PUW a działaniami zaplanowanymi w *Krajowym Programie Renaturyzacji Wód Powierzchniowych*) należy przedstawić informację na ilu % wszystkich cieków i ich długości przewidzianych do renaturyzacji PUW zakłada działania utrzymaniowe i dlaczego. Z informacji przedstawionych na str. 12 opracowania metodycznego wynika bowiem, że w treści *Krajowego Programu Renaturyzacji Wód Powierzchniowych* wskazano, że cele renaturyzacji mogą być osiągnięte zarówno za pomocą wykonania określonych działań renaturyzacyjnych, jak i za pomocą środków polegających na zaniechaniu działań (wówczas renaturyzacja zachodzi w wyniku spontanicznych procesów) lub przez modyfikację sposobów wykonania określonych działań (np. prac utrzymaniowych), co pozwoliło na modyfikację działań projektu PUW na etapie jego tworzenia.

Wskazanie w pkt. 5 sformułowano w związku z umieszczeniem w opracowaniu metodycznym (str. 34) informacji, że „*identyfikując potencjalny wpływ na cele środowiskowe JCWP (negatywne oddziaływanie na elementy biologiczne i hydromorfologiczne oceny stanu/potencjału JCWP), zaplanowane działania polegające na odmulaniu i usuwaniu rumoszu prowadzone na odcinkach o długości 1 km i powyżej lub na powierzchniach większych niż 10 000 m², zostały usunięte z PUW w ramach wykonanej oceny*”. Oddziaływanie wszystkich zaplanowanych działań utrzymaniowych wód, również tych, które kwalifikują się do oceny wodnoprawnej, powinny być przedmiotem oceny w ramach SOOŚ.

W odniesieniu do działań minimalizujących, określonych w załączniku 3b do opracowania metodycznego wyszczególniono szereg ograniczeń przestrzennych dotyczących poszczególnych działań. Jednocześnie, w samej treści opracowania metodycznego wskazano przesłanki, których łączne spełnienie umożliwia rezygnację z zaplanowanych prac. Możliwość ich spełnienia w celu rezygnacji z prac utrzymaniowych jest jednak ograniczona, co może obniżać skuteczność zaplanowanych działań minimalizujących z ww. zakresu. Dlatego odpowiednio sformułowano treść pkt. 24 niniejszego uzgodnienia. Ze względu na powyższe uznano także za niezbędne przedstawienie w prognozie informacji, których dotyczą pkt. 13 i 16 tj. zaniechania konserwacji niepotrzebnych urządzeń wodnych, zaniechania prac na odcinkach cieków stanowiących rzeki włosienicznikowe.

Ze względu na informację na str. 47 opracowania metodycznego, że „*dla zidentyfikowanych kolizji opracowano wskazano rekomendacje do odstąpienia od prowadzenia działań utrzymaniowych (na obszarach rezerwatów i parków narodowych)*” uznano za niezbędne sformułować wskazania zawarte w pkt 7-9, 17 i 18. Należy zauważyć, że w odniesieniu do pozostałych form ochrony przyrody, w szczególności obszarów Natura 2000, powinna być dopuszczona możliwość odstąpienia od przeprowadzonych prac, jako działania minimalizującego. Natomiast przedstawienie zakresu działań utrzymaniowych w odniesieniu do poszczególnych form ochrony przyrody jest niezbędne ze względu na konieczność oceny skali zaplanowanych prac w odniesieniu do tych form, które nie pokrywają się z granicami JCW.

Ponadto, niezbędne jest sformułowanie działań minimalizujących oddziaływanie poszczególnych interwencji w stosunku do gatunków objętych ochroną – w szczególności wykonywanie prac z zakresu tzw. „odmulania” na odcinkach cieków, w obrębie których występują objęte ochroną gatunki (np. skójką gruboskorupowa *Unio crassus*, minogi) pod nadzorem przyrodniczym. Należy również poddać szczegółowej analizie kwestie dotyczące ochrony gatunkowej bobra *Castor fiber*, której wynikiem powinno być przygotowanie rekomendacji odnośnie terenów, w obrębie których wskazane byłoby pozostawianie tam bobrowych (np. górne odcinki rzek) i terenów w obrębie których niezbędne byłoby likwidowanie tam bobrowych (np. rzek dla których uszczegółowiony został cel środowiskowy, jakim jest możliwość migracji organizmów wodnych na odcinku cieku istotnego).

Zgodnie z art. 52 ust. 2 ustawy ooś, w prognozie zasadne jest odniesienie się do innych dokumentów z zakresu gospodarki wodnej oraz uwzględnienie informacji zawartych w sporządzonych dla nich prognozach. Ma to szczególne znaczenie w analizach dotyczących potencjalnych interakcji oraz kumulacji oddziaływań projektów wymienionych w PUW z działaniami i przedsięwzięciami istniejącymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji, ujętymi w innych dokumentach. Poszczególne wskazane w projektowanym dokumencie działania powinny być zawsze oceniane w kontekście wszystkich istotnych uwarunkowań i potrzeb, a także w kontekście pozostałych zapisów projektu.

W związku z możliwością wpływu realizacji postanowień projektowanego dokumentu na obszary Natura 2000 należy podkreślić, że zgodnie z art. 55 ust. 2 ustawy ooś projekt dokumentu nie może zostać przyjęty, jeżeli z SOOŚ wynika, że jego realizacja może znacząco negatywnie oddziaływać na obszary Natura 2000, a nie zostaną spełnione łącznie wszystkie przesłanki, o których mowa w art. 34 ustawy o ochronie przyrody. Zgodnie ze wspomnianym przepisem, można zezwolić na realizację dokumentu mogącego znacząco negatywnie

oddziaływać na obszary Natura 2000, jeśli przemawiają za tym niezbędne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym. Powyższa przesłanka może zostać uznana tylko w przypadku braku rozwiązań alternatywnych oraz przy zapewnieniu wykonania kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zagwarantowania spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000. W przypadku gdy znaczące negatywne oddziaływanie dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych, nadrzędny interes publiczny odnosi się wyłącznie do: ochrony zdrowia i życia ludzi, zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego i uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędnym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego. W sytuacji, gdy przyjęcie dokumentu, który może znacząco negatywnie oddziaływać na siedliska i gatunki priorytetowe, wynika z innych koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, przed przyjęciem dokumentu, wymagane jest uzyskanie opinii Komisji Europejskiej. Mając na uwadze przytoczone przepisy, w przypadku stwierdzenia znaczącego negatywnego oddziaływania na obszary Natura 2000, należy w prognozie wyraźnie wykazać i uzasadnić istnienie wymienionych przesłanek, szczególnie wnikliwie odnosząc się do kwestii rozwiązań alternatywnych.

Propozycje w zakresie metod monitoringu skutków realizacji zadań wynikających z realizacji PUW powinny być opracowane tak, aby pozwoliły na zbadanie rzeczywistych skutków środowiskowych realizacji postanowień tego dokumentu, m.in. na określenie, czy właściwie oceniono skalę i zasięg oddziaływania na środowisko poszczególnych działań, w tym na przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 oraz na ocenę skuteczności zaproponowanych działań minimalizujących.

Zwracam także uwagę na konieczność zastosowania się do wytycznych Komisji Europejskiej w zakresie uwzględniania problematyki zmian klimatu i różnorodności biologicznej w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

Piotr Otawski
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
/ – dokument podpisany elektronicznie – /